Verbalsubstantifler (Fiilden Türetilen İsimler)

Fiilden türetilen isimler *ablautsuz* fiillerde –(*u*)*war*/*-mar,* ablautlu fiillerde *-atar* ekleriyle oluşturulur.

Ablaut: Sözcük kökündeki ünlülerin değişmesi.

Örnekler:

pai- "gitmek" → *pawar* "gitmek, gitme eylemi"

pawaš → gen.

dai- "koymak" → *tiyawar* "koymak, koyma eylemi"

znink- "ayağa kalkmak" → *nininkuwar* "ayağa kaldırma, seferber etme"

turiya- "(hayvanları) koşma" → *turiyawar* "koşmak, koşma eylemi"

arnu- "getirmek" →*arnummar* "getirme, getirme işlemi"

tarnu- "bırakmak, salıvermek" → *tarnummar* "bırakma, salıverme eylemi"

huittiya-" çekmek" → *huittiyawar* "çekmek, çekme eylemi"

aššiya- "sevmek" → *aššiyawar* "sevmek, sevme eylemi"

mai- "yetişmek, gelişmek" → *miumar* "yetişme, büyüme"

ep- "tutmak, yakalamak" → *appatar* " tutmak, tutma eylemi"

ed- "yemek yemek" →*adatar* "yemek eylemi"

eku- "içmek" → *akuwatar* "içme eylemi"

kuen- "öldürmek" → *kunatar* "öldürme eylemi"

auš- "görmek" → *uwatar* "görme eylemi"

zik-ma < allalla pauwar 1-eda tiyauwar pidi kán wašdumar le šahanti

"Ama sakın sen ihanet yoluna gitmeye (<*allalla pauwar*), (komplo yapmak amacıyla) bir yerde toplanmaya, yerinde ve anında günaha girmeye kalkışma!"[1]

FİİLLER (verba)

***Hititçede genel olarak iki zaman (tempora) birbirinden ayrılır**.

Şimdiki zaman (praesens)

---

[1] Tercüme için bkz. Ünal, 2019: 181.

Geçmiş zaman (praeteritum)

Her iki zamanda Haber Kipi'ndedir. (indicativus praesens ve indicativus praeteritum)

Indicative: "işaret eden, belirten"

*Hititçedeki praesens → hem "Geniş Zaman" hem de "Gelecek Zaman"[2] olarak da kullanılır. Filologlar bu ayrımı cümlenin gidişatına göre yapmaktadırlar.

***Hititçede Haber Kipi'nin (modus indicativus) yanında, bir de Emir Kipi (modus imperativus) vardır: Gel! Git! Gör! Gibi emirler bu form ile üretilir**.

Modus: "indikatif (işaret eden)ve imperatif (emir veren)gibi fiilde var olan özellikler.

Bu zamanları oluşturmak için, isim ve sıfatlarda da gördüğümüz gibi, kelimenin gövdesine sonek (suffixum) getirilir.

***Hititçedeki fiillerde iki ayrı çatıdan söz edilir**:

*Etken Çatı (activum)

*Orta Çatı (Medio passivum)

Edilgen (passiva) çatı yerine, medio passivum tercih edilmesinin sebebi, söz konusu yapının Hititçede her zaman passiva, yani edilgen olarak kullanılmamasıdır.

***Hititçede fiiller birinci tekil şahısta aldığı eke göre "*mi*- çekimli" ve "*hi*- çekimli" olarak ikiye ayrılır[3]**.

***Prensip olarak fiil, iki ya da üç gramatik elemandan oluşur:

Kök+ (eğer varsa) türetme eki+ çekim eki.

Örnek: *arnumi* "ben getiriyorum"

ar- "gelmek, varmak"

-*nu*- ettirgen eki "getirtmek"

-*mi* sg. 1. pres.

Örnek: *harganumi* "ben mahvediyorum"

---

[2] Gelecek zaman ayrıca *zilatiya* / *ziladuwa* "gelecekte, ileride" gibi zaman zamirleriyle dile getirilir. Buna tekabül eden hurice ekler ise -*iva*/ -*eva* 'dır. Ünal, 2019: 191.

[3] Başlıktan itibaren bu kısma kadar fiil konusu bkz. Alparslan, 2009: 16.

hark “mahvolmak”

-*nu*- ettirgen eki

-*mi* sg. 1. pres.

Aktiv ve Medio Passif Fiil Çekimleri

Şimdiki zaman (praesens)

	-mi çekimli (Indicativ -mi konj)	**-hi çekimli (Indicativ -hi konj.)**	**-mi çekimli (Medio-Passiv -mi konj.)**	**-hi çekimli (Medio Passiv -hi konj.)**
sg.1	-mi	-hi	-hahari, -hari, -ha	-hahari, -hari,
sg.2	-ši	-ti	-tati, -ta	-tati, -ta
sg.3	-zi	-i	-tari, -ta	-ari, -a
pl.1	-weni	-weni	-wašta(ti)	-wašta(ti)
pl.2	-teni	-teni	-duma(ri)	-duma
pl.3	-anzi	-anzi	-anta(ri)	-anta(ri)

Geçmiş Zaman (praeteritum)

	-mi çekimli (Indicativ -mi konj)	**-hi çekimli (Indicativ -hi konj.)**	**-mi çekimli (Medio-Passiv -mi konj.)**	**-hi çekimli (Medio Passiv -hi konj.)**
sg.1	-un, -nun	-hun	-hahat(i), -hat(i)	-hahat(i)
sg.2	-š, -t(a)	-š, -t(a)	-tati, -ta	-at(i), -tat
sg.3	-t, -ta	-š, -t(a)	-tati, -ta	-at(i)
pl.1	-wen	-wen	-waštat	
pl.2	-ten	-ten	-dumat	-dumat
pl.3	-ir, -er	-ir, -er	-anta(ti)	-anta(ti)

Emir kipi (Imperativ)

	-mi çekimli (Indicativ -mi konj)	**-hi çekimli (Indicativ -hi konj.)**	**-mi çekimli (Medio-Passiv -mi konj.)**	**-hi çekimli (Medio Passiv -hi konj.)**
sg.1	-(a)llu[4]	-allu, -lut, -lit	-(ha)haru	-(ha)haru
sg.2	Kök şekli		-hut(i)	-hut(i)
sg.3	-du	-u	-taru	-aru

[4] Ünal, 2019: 191.

pl.1	-wen	-weni	-wašta(ti)	-wašta(ti)
pl.2	-ten	-teni	-dumat(i)	-dumat(i)
pl.3	-andu	-andu	-antaru	-antaru

eš- "olmak"

	Pres.	**Pret.**	**Imp.**
sg.1	ešmi	ešun	ešlut, ešlu, ešlit
sg.2	ešši	ešta	eš
sg.3	ešzi, ešti	ešta	eštu, ešdu
pl.1	ešuwani	ešuwen, ešuen	
pl.2		ešir, iššir	ešten, išten
pl.3	ašanzi		ašandu, ašantu

hantezzeš BÀD$^{HI.A}$-*aš* URU$^{DIDLI.HI.A}$-*aš haliyaz pahhašnuwanteš ašandu*

"En ilerdeki (öndeki) kaleler gece nöbeti vasıtasıyla korunmuş olsunlar."

ep- "tutmak, yakalamak" (ideogramı: DIB, *ṢABĀTU*)

	Pres.	**Pret.**	**Imp.**
sg.1	epmi, DIB-mi	eppun	
sg.2	epši, epti, DIB-ti	epta	ep
sg.3	epzi, DIB-zi; appattat, eptat, DIB-at	epta, aipta, IṢBAT	eptu, epdu
pl.1	appuweni, eppuweni, ippuweni, DIB-weni	epwen, epuen, eppuwen, NIṢBAT	
pl.2	apteni, epteni	epten, eptin	epten
pl.3	appanzi, appantati, appantat	eppir, IṢBATU	appandu, appantu

na-an kie NIŠ DINGIR^{MEŠ} *appandu na-an QADU* DAM-*ŠU* DUMU^{MEŠ} -*ŠU harininkandu*

“onu bu yemin tanrıları yakalasın ve karısı ve çocuklarıyla birlikte mahvetsin.”